

CITACE PRAMENŮ A LITERATURY, POZNÁMKOVÝ APARÁT A SOUPISY PRAMENŮ A LITERATURY V ARCHEOLOGICKÝCH ROZHLEDECH

Nedílnou součástí odborných publikací jsou odkazy na použité prameny a literaturu, poznámkový aparát a závěrečné soupisy pramenů a literatury. Jedná se o specifickou, velmi úspornou formu komunikace, která kromě nepochybných výhod skrývá i četná úskalí. Svá vlastní pravidla těchto forem komunikace si postupně vytvářely nejenom jednotlivé vědní obory, ale také jednotlivá odborná periodika a jednotlivá vydavatelství. Výsledkem je paralelní existence několika desítek variant interních pravidel, která znesnadňují komunikaci jak na úrovni mezi- a vnitrooborové, tak i na úrovni mezinárodní výměny vědeckých informací.

1. CITACE PRAMENŮ A LITERATURY, POZNÁMKOVÝ APARÁT A SOUPISY PRAMENŮ A LITERATURY

ČÁST OBECNÁ

Vědome si této situace, předkládá redakce Archeologických rozhledů svým autorům i čtenářům pravidla, jejichž cílem je výše naznačený neuspokojivý stav alespoň částečně zlepšit. Oproti zvyklostem uplatňovaným v Archeologických rozhledech a Památkách archeologických v posledních letech, přináší tato pravidla *dvě základní změny*:

1. *závěrečný soupis rozlišuje použité prameny (na prvním místě) a literaturu (na místě druhém)*. Touto změnou se redakce snaží přiblížit konvencím humanitních oborů, především historiografie. Za pramen je považována i nálezová zpráva, jakožto náležitost k prameni. V případě absence nálezové zprávy, lze jako pramen citovat i hlášení o nálezů či zprávu pro investora o provedení záchranného nebo předstihového výzkumu na staveništi.

Prohlášením nálezové zprávy, hlášení o nálezů i zprávy pro investora za náležitost k prameni chce redakce mimo jiné i podpořit význam těchto dokumentů, bez nichž artefakty vyjmuté z terénní nálezové situace pozbývají valnou část své hodnoty. „Přírodovědné“ formy práce s literaturou a prameny dosud přibližovaly archeologii přednostně oborům přírodovědným. Předkládaná úprava směřuje k prohloubení mezioborové spolupráce i směrem k vědám společenským.

2. redakce se vrací k uvádění *nezkrácených názvů periodik a sborníků*. Tato změna vychází z poznatku, že tzv. „tradiční“ zkratky mají pouze regionální a vnitrooborovou platnost. Nevyhovují proto potřebám široké mezioborové spolupráce v mezinárodním měřítku.

Pozornosti čtenářů a autorů by neměla uniknout ani pravidla používání interpunkce a druhů písma. *Kurziva* je při citování v textu i závěrečném soupisu pramenů a literatury vyhrazena pouze pro *jméno autora* a *rok* vydání citovaného díla. Pravidla interpunkce je nutné dodržovat především pro správné čtení jména autora a pro rozlišení a správné pochopení číselných údajů označujících ročníky periodik a paginaci citovaného díla.

Pro větší názornost připojujeme *smyšlené příklady*, které ilustrují nejčastější varianty citací. Závěrečný oddíl je věnován přehledu základních forem citací používaných v oboru klasické archeologie.

1. Odkazy v textu

Základní formou odkazu je tzv. přírodovědné citování:

(*Dvořák 1986*)

(*o.c.*, 24–31)

(*Dvořák v tisku*)

(*Dvořáková–Zelenková 1986*)

(*Dvořáková–Zelenková 1986; Klásek – Hanák 1972*)

(*Dvořák 1986*, 35–41, obr. 6: 2)

(*Dvořák 1986*, 38; *1989*, tab. XV: 3–8)

Doplňkovou formou odkazu je tzv. historické citování:

Nálezy jsou uloženy v Národním muzeu¹.

(Upozornění: tato forma odkazu se používá přednostně v případě poděkování za konzultace nebo jinou pomoc, za poskytnutí ústní informace, v případě dedikace příspěvku apod.; pouze výjimečně v situaci, která vyžaduje obsáhlý exkurz, který by narušoval plynulost hlavního textu).

2. Prameny

Novák, J. 1973: Archiv nálezových zpráv (NZ) ArÚ Praha, čj. 356/73, Praskolesy, okr. Beroun.

3. Literatura

3.1. Články v odborných časopisech

Dvořák, K. a kol. 1993: Soupis eneolitických nálezů z Rakovnicka, Archeologické rozhledy 45, 206–284.

- Dvořáková–Zelenková, M. 1986: Hrob kultury se šňůrovou keramikou ze Zdic, okres Beroun, Archeologické rozhledy 38, 324–345, 378–380.*
- Klásek, P. v tisku: Hrob ze starší doby římské v Uhříněvsi, okr. Praha – východ, Archeologické rozhledy.*
- Novák, J. 1983: Nové středověké nálezy z Berounska — Neue mittelalterliche Funde aus Beroun Gebiet, Archaeologia historica 8, 42–55.*
- Novák, J. 1992: Nové nálezy z Berounska, Archeologické rozhledy 44, 58–69.*
- Novák, J. – Dvořák, K. 1995: Nové nálezy ze středních Čech, Archeologické rozhledy 47, 25–64.*

3.2. Monografie

- Rychlý, P. 1974: Pravěk Rokycanska. Rokycany.*
- Sirovátka, L. 1997: Bronzové depoty únětické kultury v Čechách. Praha: Academia.*
- Zelený, J. 1992: Mladší doba kamenná v Krkonoších. Praehistorica 5. Vrchlabí: Krkonošská univerzita.*

3.3. Sborník

- Dvořák, K. – Dvořáková–Zelenková, M. ed. 1996: Pohřební ritus doby bronzové v Čechách. Praha: Střeodočeské muzeum v Rostokách u Prahy.*

3.4. Stat' ve sborníku

- Novák, J. 1989: Nové nálezy z Hořovička. In: K. Dvořák (ed.), Archeologický výzkum středních Čech, Příbram: Příbramská archeologická společnost, 22–34.*

BZO

- Dvořák, K. 1991: Osov, okr. Beroun. Výzkumy v Čechách 1985–1990, 122.*

Nepublikovaná diplomní práce, disertace apod.

- Zelenková, M. 1979: Pohřební ritus kultury nálevkovitých pohárů v Čechách. Praha: Univerzita Karlova. Nepubl. diplom. práce.*

Supplementa

- Novák, A. 1991: Laténské pohřebiště v Říčanech u Prahy, Památky archeologické, Supplementum 4.*

Příklady správného zařazení gramatických částic, vyskytujících se zvláště u germánských a románských osobních jmen

Gramatické částice, vyskytující se zvláště u germánských a románských jmen, se připojují ke jménu autora takto:

- a/ předložky a spojky ve všech jménech (např. de, di, von, van) a členy v germánských jménech (např. der, die, das, den, det, het) se kladou na konec jména za jméno osobní. Příklady: Elvert, Ch. d'; Goethe, J. W. von; Vreese, W. de; Kinderen, F. der; Duyts, F. den; Linde, A. van der; Urena, L. A. y.
- b/ členy v románských jménech (např. as, as, el, gl, gli, i, il, l', la, las, le, les, lo, los, o, os), dále předložky spojené v jeden celek se členem (např. am, della, degli, del, des, du, im, vander, ver, zur, zum) a nonečně prefixy (Ab, Ap, Fitz, Mc, Mac, O', Sainte, San, Szent) tvoří jeden celek s příjmením a stojí na jeho začátku. Příklady: L'Herbier, N.; Le Bon, G.; Vander Lugt, G. T.; Mac Dougall, W.; McCartney, P.; O'Brien, W.; La Roche, M. de.

Připraveno s přihlédnutím k ČSN ISO 690 (01 0197) – Bibliografické citace. Obsah, forma, struktura. Praha 1996.

2. ZPŮSOBY CITACÍ NEJČASTĚJI UŽÍVANÝCH PŘÍRUČEK V KLASICKÉ A ŘÍMSKOPROVINCIALNÍ LITERATUŘE

V archeologické literatuře tohoto typu platí, stejně jako v našich časopisech, obdobná a již dlouhou dobu ustálená pravidla, která jsou závazná pro jednotlivá periodika. Způsob citací se samozřejmě liší, ale zpravidla jsou užívány citace pod čarou, na konci příspěvku, případně přímo v textu. Zkratky časopisů a jejich ustálená podoba je každoročně zveřejňována v *Archäologische Bibliographie*, kterou sestavuje Německý archeologický ústav. Od roku 1995 je vydávána na CD-ROMu v digitální verzi. Dalším anotovaným periodikem jsou *Fasti Archaeologici* (zkratka FA, vydává International Association for Classical Archaeology), které však dnes vycházejí již s velkým zpožděním. Dalším zdrojem informací jsou *Anné Philologique* (APh). Další, především epigrafické citace a zprávy o nových objevech, přináší *Anné Epigraphique*.

V odborné literatuře jsou některé důležité práce, případně periodicky vycházející řady zkracovány ustálených způsobem. Na tomto místě uvedeme jen zkratky nejčastěji užívaných publikací.

- ABV (J. D. Beazley, Attic Black-Figure Vase-Painters)
ANRW (Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt. Berlin, New York)
ARV zpravidla ARV2 (J. D. Beazley, Attic-Red Figured Vase-Painters, 2. vydání)
Ant. Pl. (Antike Plastik, vydává německý arch. ústav)
CIL (Corpus Inscriptionum Latinarum)
CSE (Corpus Speculorum Etruscorum, vydává Association internationale d'archéologie classique)
CSIR (Corpus Signorum Imperii Romani, též vydavatel)
CVA (Corpus vasorum antiquorum, vydává Union académique internationale)
EAA (Enciclopedia dell'arte antica classica e orientale. Roma)
FMRD (Die Fundmünzen der römischen Zeit in Deutschland. Berlin)
IG (Inscriptiones Graecae)
ILS (Inscriptiones Latinae Selectae. Berlin)
LIMC (Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae, vydává Union internationale académique. Zürich)
ORL (Der obergermanisch-rätische Limes des Römerreiches. Berlin, Leipzig, Heidelberg)
RCRF (Rei Cretariae Romanae Fautorum)
PKG (Propyläen Kunstgeschichte)
PWRE – též jen RE
(Pauly-Wissowa Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft)
RIC (The Roman Imperial Coinage)
RL – též Roscher
(Roscher, Reallexicon der griechischen und römischen Mythologie)
RLÖ (Der römische Limes in Österreich. Wien)
TIR (Tabula Imperii Romani, vydává Union internationale académique)

Při určování některých předmětů jsou užívány ustálené terminologie. Především se jedná o spony, *terru sigillatu*, spony, skleněné nádoby. V takovýchto případech se již běžně neuvádějí úplně citace v seznamech literatury; jedná se např. o následující tituly (zpravidla doplněné a upravené, ale na tomto místě jsou uvedeny pouze základní práce): pro římské bronzové nádoby je běžně užívána terminologie *H. J. Eggerse* (Der römische Import in freien Germanien. Atlas Urgeschichte 1, Hamburg 1951). Jednotlivé nádoby jsou označovány Eggers + číslo příslušného typu.

Záklaním prací pro tvary *terru sigillatu* je *H. Dragendorff*, Terra sigillata. Ein Beitrag zur Geschichte der griechischen und römischen Keramik, Bonner Jahrb. 96/97, 1895, 18–155. Cituje se Drag + číslo (např. Drag 37).

Typy spon jsou zpravidla určovány podle *O. Almgrena*, Studien über nordeuropäische Fibelformen, Mannus-Bibl. 32, Leipzig 1923. Tvary skleněných nádob lze třídit podle *C. Issings*, Roman glass from dated finds, Groningen-Djakarta 1957. Ke zmíněným problémům existuje rozsáhlá literatura, která výše zmíněné tituly rozšiřuje, zde však není uváděna.

Také citace starověkých autorů podléhají ustáleným pravidlům. Není zde možné ani účelné uvádět zevrubný soupis, zmíníme tedy některé, kteří bývají citováni v souvislostech s dějinami našeho území v době leténské a římské. Podrobnější informace lze nalézt např. ve skriptech *UK: Hošek, R. – Sakař, V. 1975: Noricum a Pannonie v době římské. Praha; Bouzek, J. – Sakař, V. 1990: Římské provincie a limes romanus. Praha; Hošek, R. – Marek, V. 1977: Úvod do studia latiny. Praha.*

Způsob citování antických autorů a pramenů nemá závazná pravidla, ale ustálily se následující způsoby – za jménem autora může být ve zkratce uveden název díla, poté případně číslo knihy a kapitoly, např. *Caesar, Bell. gall. VI. 25, 2* (Commentarii de bello Gallico); *Tacitus, Ann. II, 26, 3* (Annales; nebo Ab excessu divi Augusti); *Tacitus, Hist. I, 2* (Historiae); *Tacitus, Germ. 42* (De origine, situ, moribus ac populis Germanorum); *Plinius, N. H. XVI, 2, 6* (Naturalis historia); *Strabón VII, 1, 3* (Geógrafika); *Velleius Paterculus II, 110, 3* (Historia romana); *Suetonius* (De vita Caesarum libri VIII); *SHA* (Scriptores Historiae Augustae); *Ptolemaios II, 4* (Klaudios Ptolemaios, Geógrafiké hyfégésis); *Not. Dign.* (Notitiae dignitatum utriusque Imperii).

Připravila redakce AR ve spolupráci s knihovnou ARÚ AV ČR v Praze